

איבחותן גרפולוגי ע"פ ההלכה *

מאמר זה יעסוק בהיבטים הלכתיים רבים הנוגעים לאבחון גרפולוגי וכל הנלווה אליו. ^{אוצר החכמה} המאמר הנ"ל נכתב כתשובה לכמה שאלות (שיובאו להלן).

השאלה הנ"ל נשלחה מאת הגב' ע. הר כסף, מנהלת מכון קו נקודה, מכון לגרפולוגיה ברוח התורה.

לאחר הצגת השאלה תובא התשובה.

לכבוד

הרב יצחק אושינסקי,

מאת: ע. הר כסף, מנהלת מכון קו נקודה, מכון לגרפולוגיה ברוח התורה.

^{אוחיח 1234567}

להלן שאלתי בדבר אבחון גרפולוגי בלא הסכמת הכותב.

"לפני שבני השתדך עם כלתי" אמרה לי ידידה "בררנו עליה רבות. שמענו דברים נפלאים, והיא באמת כלה נהדרת. אבל שום דבר ממה ששמענו עליה לא "נרבק" עליה. היא נפלאה, אבל אחרת לחלוטין ממה שספרו..."

"מצלצלים ושואלים על חבר בשיעור, ואני לא יודע בדיוק מה לומר. כל דבר שאומר עלול להתפרש אחרת, ולצאת מכל יחס ופרופורציה... אני אומר אותו דבר שלא יהיו בעיות, כי אני באמת רוצה לפרגן לכל החברים וח"ו לא להזיק"... כך אמר לי בחור.

כמדומה שמצב מתסכל זה משותף לכל המבררים/רות, העומדים חסרי אונים מול המשיבים. אלו, מנסים להתפתל בין גדרי ההלכה לביטויים המקובלים והפרזות אותן מצפים לשמוע המבררים בכדי לא לפסול מיידית...

והאמת, מה תהא עליה?

* מאמר זה התפרסם בספר "תחומין" כו.

המצב המתסכל הזה מביא הורים רבים לפתחם של גרפולוגים. "מצאנו את ה'חבורה' שכתב לפני שבועיים בתוך הגמרא שלו", הם מנפנפים בדף מחברת הכתוב בצפיפות, ורוצים לדעת הכל, שלא אסתיר מאומה, וגם על הוריו, ובכלל, משהו משונה לדעתם בגיסה הזו ש...

"אבל הדף גנוב. הוא לא היה ברשות הרבים" הם שואלים אותי, הרעה, הסרבנית, המונעת מהם את הידע החיוני כל כך לבתם.

בזיכרוני צפים ועולים בזה אחר זה סיפורים עגומים, שנגמרו רע, ואילו רק רצו משמיים הרי היה ביד הגרפולוגיה למנוע. לבי מתנודד כמו פעמון כבד, לכאן ולכאן. מחד, רצון לבדוק את הכתב, ולהציל מה שבידי בשר ודם. ומאידך – חלילה מלעבור על איסור! ובכלל, הרי טובה ודאי שלא תצמח מאיסור.

בחור שיכול היה להיות בן, כותב חבורה, בין כתלי הישיבה, במקום הכי מוגן עבורו עלי אדמות, לא יודע מכלום, לא הסכים ולא הרשה, אפי' לא נתנו לו הזדמנות לסרב לאיבחון הנדיב (ולהצעה, גם יחד) ואת, כבר שוטחת (בפני מי שיכולים להיות אחר כך חמיו וחמותו, ואולי סתם זרים) את כל עולמו, פורצת לפרטיותו. האם מותר להפר את הביטחון הבסיסי שכל בן אנוש כל כך זקוק לו, שנבכי נפשו של אדם אינם חשופים לכל או נתונים ח"ו לשיפוטו המשובש של בשר ודם לו היו חודרים ומציצים לעולמך הפנימי על חולשותיו ומעלותיו, בוחנים את פרטיות יחסיך עם בני המשפחה, עם הזולת והחברה, מדרגים את רמתך המוסרית, ובדרך מוצאים שכדאי גם לבדוק לחץ דם...

ובכל זאת, מובן הוא שכל צד מעונין לדעת מי הוא הצד המוצע להם באמת. הלא במרבית המקרים, ערפול המידע בבירורים הוא המניע לפניה לגרפולוג. לרוב, באים הפונים לברר את מה שלא הצליחו באופן המקובל, ואינם מסוגלים להכריע בלעדיו. כל דרך כשירה בעיניהם, על מנת לקבל על המוצע/ת מידע רחב ואמין. אפשר להבין: מדובר בשאלה החשובה ביותר בחיים – ובכל תחום שלהם!

כל אחד מכיר, מצטער ונבהל מסיפורים עצובים שקרו סביבו, חלקם סיפורים מסמרי שיער שסיבתם הסתרת מידע ו"מקח טעות". אבא מודאג אחד התבטא פעם: "העבירה הקטנה הזו, של אבחון בלא רשות שוה לי בשביל להציל את הבת..." האמנם? האם זוכר אותו אב, את מי הוא "מסדר"?

לצורך הפסיקה נשאלתי ע"י הרב, על סמך מה יכול הגרפולוג לתת חוות דעת של אי התאמה בין שני אנשים, כאשר תכונות שונות, אינם בהכרח חוסר התאמה. אדרבה, טוען הרב, הנסיון מוכיח שאנשים בעלי תכונות שונות, ולעיתים דוקא הם, מתאימים ומאושרים.

בכדי להשיב עלי להבהיר שהמושג "התאמה" לא נוגע לזהות ושיון תכונות האופי. אין פירושה של התאמה שהתכונות זהות. אין כל בטחון שבעלי תכונות "שוות" יסתדרו טוב יותר מהשונים באופיים. יתירה מכך, בזוגיות קיימת ציפיה להשלמת – חסרים. אדם חש בעצמו חסרון ומחפש בן זוג עם תכונה הפוכה. ההזדהות החזקה בין בני זוג מאפשרת תחושה של מילוי חסרים. "יחסי השלכה", כפי שדגם זוגיות זה נקרא, היא סוג אחד של תבנית יחסי זוגיות.

לגרפולוגיה יש מספר גישות לבדיקת התאמה זוגית. בארץ, נפוץ מאד השימוש בשיטתו הגרפולוגית של ישראל אודם. שיטה זו מציגה תשעה טיפוסים ("פוטנציות") בעלי מאפיינים ידועים, הן מבחינה פסיכולוגית והן בסימנים הגרפיים שהם יוצרים. לכל אחד מבין תשעת הטיפוסים סוג הסתגלות בעל אופי אחר למציאות משתנה.

יכולת ההסתגלות על האופי היחודי שהיא נושאת, היא מרכיב עקרי בהצלחת הזוג. אדם יכול להתקרב ולהסתגל לשונה, באופן אדיש, באופן נלהב או שקול וזהיר וכו'. בעזרת זיהוי הפוטנציות שבאות לביטוי באישיות של כל אחד מבני הזוג אפשרי לבנות פרופיל יחסים, המתייחס לסיכויים ולסיכונים שביחסים אלו, לנקודות הכח ולתחומים שידרשו השקעה של עבודה, ואולי התמודדות או ויתור.

אין איש בעולם שיכול "לחזות" מי הוא הזוג של פלוני/ת. מה שיכול הגרפולוג לתת, לכל היותר, הוא איפיון של מערכת יחסים שיכולה לקום באופן טבעי, בין אותם אנשים.

בשיטתו זו של ישראל אודם משתמשים גם להכוונה מקצועית, לצפי של תחומי חריגות נפשית וכו'. כמובן, שיש גישות שונות ומגוונות להתאמה זוגית. המשותף לרובן שהן מתבססות על "איתור מוקשים".

גילוי וחשיפת ענייניו הפרטיים של אדם חייבים להיות בשליטתו. לא לחינם קבעה תורה הלכות כללים וסייגים לשמירה"ל שמירת סוד, ולשמירת פרטיותו של אדם. זה הוא הכרח רוחני, נפשי וחברתי, כך שגם חוקי הגויים דוגלים בו.

האמנה המוסרית המחייבת בתחום הגרפולוגיה, שכידוע, לא צמחה בבית מדרשנו, הוא ה"קוד האתי".

למרות הגדרות הקוד האתי נותרות בעינן שאלות קשות בנושא אבחון גרפולוגי שלא בהסכמת וברשות הכותב. למשל, כתב של ילד שאבחנו נדרש לצורך חינוכו, עד לאיזה שלב, מצב חינוכי או גיל מותר להורה, או למחנך האחראי עליו, להעזר ולהוועץ בגרפולוג שלא בידיעתו של הכותב?

דוגמא אחרת הוא שמוש בחתימות וכתב יד של אנשים מפורסמים. חתימותיהם של אישי צבור מההיסטוריה ומההווה, ואבחוני-אשיות מכתב ידם, מופיעים בספרים ללמוד גרפולוגיה, ומודגמים בשקפים בהרצאות. האם אנשים מפורסמים או אישי צבור דינם בהפקר גמור? ואילו אכן כך מי הוא זה שיוכל לקבוע איזה אישיות ציבורית פופולארית דיה, ע"מ לפרסם בעיתון את פענוח אישיותה?

על פי איזו אמת-מידה קובעים מה הוא "מפורסם"? האם על פי הרייטינג בקול שמחה, או בקול ישראל?

נושא מעניין נוסף בתחום זה, הוא כתב שניתן במתנה, או מפורסם ברבים, אלא שלא על מנת לפענח את אישיות הכותב. לדוגמא, הסכמה לספר קודש, המלצה לצדקה, דפי קשר וכו'.

בתשובה אבקש להתמקד בשאלה האם אפשר להתיר אבחון גרפולוגי ע"מ לברר בשידוכים ללא רשות והסכמת הכותב.

בבואנו לפסוק בשאלת אבחון גרפולוגי שלא בהסכמת הכותב, עלינו לברר תחילה אם האבחון אכן אמין. ידועים דבריו של החזו"א שחוות דעת ברורה ופסקנית של רופא היא בגדר של "יש לחוש לדבריהם" ולא מעבר לכך.

הנסיון שרכשה הרפואה בתחום האבחון רב לאין שעור מהיקף המחקר והנסיון הגרפולוגי. ב"ה במרבית המקרים כן צודק הרופא, וכך גם הגרפולוג. אך המשקל לחות דעתו של הגרפולוג צריכה להיבחן על פי דעת תורה טהורה.

המידע המתקבל מאבחון של בעל מקצוע מיומן ומוצלח, לא מתקבל אך ורק כתוצאה ממחקר מדעי טהור. רוב הגרפולוגים נחנו גם באינטואיציות ובכוחות לחוש מעבר למידע ה"יבש", בין שנודה בכך ובין שלא.

העיסוק בענין התקפות והאמינות של הגרפולוגיה מחייבת לדעת מה הגרפולוגיה לא יכולה לספק, ולא רק את מה שהיא מספקת. כמעט כל אחד נתקל אי-פעם, בתדהמה רבה, בהיקף העצום של מידע שאפשר להוציא מכתב יד. משום כך נוטים לתלות בגרפולוגיה, גם מה שאין בה, ואפילו גרפולוגים (לא מנוסים) טועים בכך פעמים רבות.

המחקרים בתחום הגרפולוגיה עדיין לא נהנים מתקצוב אקדמי, ומשום כך, התהליך איטי. בתחומים מסויימים אין עדיין הכרעות חד משמעיות.

דוגמא קיצונית היא סיפורו של קנפור שאמר שהוא מסוגל לקבוע ע"פ בדיקת כתב יד (תחת מיקרוסקופ), למי יהיה ח"ו סרטן. פוקורני ואחרים שללו את קביעתו, אבל

קנפור הצליח (ב-1975) לגייס כספים מחברות ביטוח גדולות, עבור מחקר מקיף של 10,000 כתבי יד, ומעקב. קנפור הצליח במידה שהרעישה את העולם, אך, לצערנו, הוא נפטר באמצע המחקר. אז, נשרף החומר, ומאז איש לא הצליח לחזור על המחקר באותה מידה של הצלחה.

הפסיכולוג רון קראוס, כתב דוקטורט בארה"ב בתחום אמינות הגרפולוגיה. לפי תוצאות מחקרו, דעת הגרפולוגים שנשאלו תאמה זו לזו, אך לא תאמה לדעת רוב הפסיכולוגים על אותה שאלה. תוצאה נמוכה ביותר התקבלה בתחום צפי-התנהגות. לכאורה, מחקרו שומט את הקרקע מתחת מקצוע הגרפולוגיה ככלל. אלא, שגרפולוגים מומחים טוענים, שהמחקר בדק דברים שאין הגרפולוגיה מספקת. מאידך, בכל העולם משלמים אנשים פרטיים חברות מסחריות ושירותי ביטחון במיטב כספם על חוות דעת גרפולוגיות, מה שלא היה כדאי להמשיך בו, אם לא היו רואים מהנסיון בשטח שהגרפולוג דייק וההוצאה הכספית השתלמה. חשוב להבהיר בהבלטה – שחות דעת גרפולוגית תקפה בבתי משפט בכל העולם. לסיכום, הבדיקה העצמית של הגרפולוגיה, הדיונים, הויכוחים והמחקרים החדשים והישנים, עדיין לא תמו. למרות זאת אין כל ספק שיכולים לעבוד עם גוף הידע הקיים, ולספק נתונים בהיקף ובעומק רב. למרות שבכל המקצועות המדעיים, יש עדיין העלם, וצריך להמשיך לחקור ולצבור ידע. אפשר להשתמש בידע הגרפולוגי כמו בידע באגרונומיה בפרמקולוגיה, ובכל מקצוע מדעי אחר. ומטעויות – מי יצילנו!

נקודה נוספת עליה יש לעמוד לפני פסיקה בענין השמוש בגרפולוגיה, נוגעת ביעוץ גרפולוגי שניתן מגרפולוג שלא מכיר לעומקה את דרך התורה. כאן – הסכנה רבה! הגרפולוגיה נסמכת על הפסיכולוגיה, מה שלא מפשט את הענין בצידו ההשקפתי.

בצידו המעשי, הסכנה אף גדולה מאשר בטיפול פסיכולוגי.

למרות שגרפולוגיה אינה מקצוע טיפולי אלא אבחוני, היא מרשימה ומדהימה את המתיעץ פי כמה מהטפול הפסיכולוגי. משום כך, קיימת נטיה להאמין לגרפולוג אימון מוחלט, בלא בקורת. המאובחן חש שהגרפולוג מיטיב לתאר את רגשותיו הכמוסים ואופיו, טוב ממנו עצמו, ומוכן להאמין לו לכל, בין באבחון בין בהכוונה. כאן טמונה שגיאה חמורה.

פרשנות הגרפולוג לסימנים הגרפיים כפופה לשיטות פסיכולוגיות שונות, ותלויה גם בהשקפת עולמו.

השיפוט מה היא תקינות ובריאות נפשית, תלויה במידה רבה בגישה אישית שאימץ הגרפולוג. משום כך אי אפשר לומר שהגרפולוגיה הינה תחום מקצועי כמו טכנאות

קרור או זגגות רכב בהן לא משנה לנו מי הוא בעל המקצוע. דוגמא לשוני בגישות בין גרפולוגית רחוקה מחיי תורה לבין גישתנו באה לידי ביטוי קיצוני במקרה שהיה: כתב יד של בחור הממית עצמו באוהלה של תורה, שלדידי – הוא כמעט "חד בדרא". אובחן גם על ידי גרפולוגית חילונית היא טענה שלבחור יש עכבות קשות, ולכן הוא "בורח" לתחום הרוחני. אותה גרפולוגית טענה שהבחור אינו ממצה ומגשים את עצמו. לדידה תורה ותפילה אינם הגשמה עצמית מספקת בגיל ההתבגרות התוסס. תחומים כמו צלילה, סנפלינג או דרמה, הם ההגשמה העצמית הראויה. "עכבות" היא מילת גנאי אצלה, לבלימה ולשליטה ההכרחית הנדרשת ביתר שאת בגיל זה בכדי לשמור על צלם אלוקים. אבל כשהצלם פירושו התמכרות להנאות והשתעבדות לעינוגים – לבחור הזה יש אכן עכבות. בתחום ההכוונה אין מה להכביר מילים. גם אם יעשה הגרפולוג הרחוק מדרך התורה מאמץ עליון לכוון למוסדות לימוד חרדיים, אין לו הכלים להבין מה ההבדל בין "דרכי רחל" ל"מכללה החרדית" כשמדובר בהפניה ליעוץ זוגי הדברים חמורים לא פחות. עלינו לקחת בחשבון שכמו שנדמה לנו שכל הסינים דומים, והם לא, כך נראים החרדים, בעיני הרחוקים מתורה.

מתוך הדברים הללו ניתן להסיק שבה במידה שהגרפולוגיה כמקצוע היא אמינה, וכאשר מדובר בגרפולוג מיומן דיו גם בתחום היעוץ (זוגי, תעסוקתי, חינוכי, או בתחום הנדרש) אפשר לקבל חו"ד יעילה. בכוחה של הגרפולוגיה לסייע בעשייה, לזהות "מוקשים", ולאפשר התפתחות טובה בתחום המבוקש, בה במידה שנקבל סיעתא דשמיא.

לאור כל זה, עלינו לדעת מתי נוכל להעזר באבחון גרפולוגי ובאיזה תנאים אבחון כזה יהיה לרצון לפנינו.

להלן תשובתי:

לכבוד הגב' ע. הר כסף, מנהלת מכון קו נקודה, מכון לגרפולוגיה ברוח התורה, שלוו' וברכה.

נראה שהתשובה לשאלה זו תלויה בכמה נקודות, ואפרטם להלן.

כתב שניטל ללא רשות בעליו

ראשית אקדים ואומר, אין לבחון כתב יד שניטל מבעליו ללא רשות (ולא הופקר או הושלך לגניזה על ידו). שימוש בחפץ שניטל בלא רשות בעליו הרי הוא כגזל, ואפי' אם לבסוף יוחזר הכתב לבעליו (שואל שלא מדעת). אפילו אם מדובר בכתב שבו

מופיעים דברי תורה, אין זה עדיף מספר לימוד שאסור לנטלו בלא רשות בעליו, שמא יתקלקל או יקרע, כמובא ברמ"א או"ח סימן יד סעיף ד (ועי' עוד ש"ך חו"מ סימן עב ס"ק ח. ולכאורה נטילת כתב עם חידושי תורה חמורה יותר מנטילת ספר ללא רשות, שבו עוד היה מקום לומר סברא לקולא, שמא כיום לא קפדי אינשי בספרים).

כל הדיון להלן יסוב בדבר כתב שניתן במתנה ע"י בעליו, הופקר על ידו או הונח בגניזה (או שכתב מכתב לחבירו והתגלגל המכתב לידי מזמין האיבחון ועוד כאלו דוגמאות).

העברת מידע הנצפה מתוך הכתב

עתה נדון אודות העברת המידע הנצפה מתוך הכתב ע"י הגרפולוג. באופן עקרוני, לא שונה המידע שיכול להפיק הגרפולוג מכתב ידו של האדם אודותיו מאשר מידע דומה המצוי אצל חבירו של אותו אדם. מידע אודות אדם מסויים המצוי אצל חבירו, אין החבר רשאי להעבירו לאחרים, לעיתים משום איסור גילוי סוד ולעיתים משום איסור לשון הרע. כך גם מידע הטמון בכתב היד אין הגרפולוג רשאי למוסרו לאנשים זרים.

ואולם, ישנם מקרים בהם מותר לגרפולוג להעביר את המידע המבוקש הטמון בכתב ידו של אדם, אף בלא הסכמתו, כפי שיבואר להלן.

עוד יש להדגיש, כל היובא להלן הינו אודות גרפולוג מוסמך ובכל ניסיון, אשר קביעותיו ואיבחוניו הינם מדוייקים ומכוונים לאמת.

ונפתח בדבר האיסור לגלות סודותיו של חבירו.

איסור גילוי סוד

הקטע להלן הובא כבר במאמרי "סודיות רפואית בהלכה" בחלקו הראשון של הספר "אורחות משפט", ומובא פה בשנית כחלק מביאור התשובה לשאלה זו.

"הולך רכיל מגלה סוד", זהו לשון הפסוק המובא במשלי פרק יא פסוק יג. וז"ל מצודת דוד עה"פ הנ"ל: "המגלה סוד חברו, הרי הוא הולך רכיל".

המלבי"ם שם הולך בדרך הפוכה וכותב: "באר, שמי שהולך רכיל טבעו לגלות סוד של חברו, והסוד הוא כפיקדון שחברו מפקיד אצל רוחו, וכמו שלא יפקיד אדם פיקדון אצל בלתי נאמן, כך אין להפקיד סוד אצל רוח הבלתי נאמן, וכשהולך רכיל ידע שהוא גם בלתי נאמן ברוחו". המלבי"ם מבאר שבא הפסוק להזהיר שאין

להפקיד סוד אצל אדם שאינו נאמן, והמודד לבדיקת נאמנותו של האדם שאצלו מפקיד סודו, היא, האם הוא הולך רכיל. אם הוא כזה ידע שאינו נאמן ולא יפקיד אצלו סודו.

האיסור לגלות סוד ועוצם חומרתו מובא גם בשערי תשובה לרבנו יונה, מאמר רכה, וז"ל שם: "וחייב האדם להסתיר הסוד אשר יגלה אליו חברו דרך סתר, אע"פ שאין בגילוי הסוד ההוא עניין רכילות, כי יש בגילוי הסוד נזק לבעליו וסיבה להפר מחשבתו וכו'. והשנית, כי מגלה הסוד אך יצא מגדר הצניעות, והנה הוא מעביר על דעת בעל הסוד וכו'".

רבנו יונה שם ממשיך בהבאת הפסוקים שמהם נלמד איסור זה. סיבת האיסור לדעתו היא הנזק שיכול להגרם לבעל הסוד מעצם הגילוי וכן עצם זה שמעביר על דעתו של בעל הסוד.

ממש כלשונו של רבנו יונה שם איתא להלכה גם בספר חפץ חיים, הלכות רכילות כלל ח סעי' ה, ובפירוש באר מים חיים שם סק"ז מדגיש החפץ חיים את חומרת המעשה שבגילוי סוד חברו: "ודבר זה (גילוי סוד) הוא חמור הרבה מסתם אבק לשון הרע ורכילות, וכן מוכח ברבנו יונה שם".

כשלא ציווהו "אל תספר"

איסור גילוי סוד מובא גם בגמרא ביומא ד ע"ב, וז"ל הגמרא שם: "מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור, שנאמר וידבר אליו מאוהל מועד לאמר". ומבאר רש"י שם "ת"ל לאמר – לא אמור הדברים אלא אם כן נותן לו רשות". כותבת התורה שרק כשקיבל משה רשות מאת הקב"ה לספר הדברים רשאי לספרם.

נמצא שגם כאשר לא אמר לו שלא לספר, בכל זאת אסור לספר הסוד על שיאמר לו המספר שיכול לגלותו.

כן מובא להלכה גם בספר חפץ חיים הלכות לשון הרע כלל ט סעיף ו: "האומר לחברו איזה דבר אסור לו לספר אחר כך לאחרים, אלא אם כן נתן לו רשות על זה, ודוקא אם הוא דבר דלית ביה לישנא בישא".

כל עוד ולא מתיר לו בעל הסוד מפורשות לספר הסוד, אין לו רשות לגלותו, גם אם לא מצווה אותו בפירוש שלא יגלהו.

מהנ"ל עולה שאסור לגרפולוג לגלות פרטי בעל הכתב לכל גורם שהוא, משום איסור "הולך רכיל מגלה סוד", גם כשלא ביקש בעל הכתב בפירוש שלא יגלו הפרטים אודותיו.

מסירת מידע גרפולוגי לתועלת (למטרות שידוכין, שותפות, קבלת עובד וכד')

בספר חפץ חיים, הלכות רכילות כלל ט, דן בענין גילוי בעיות בריאותיות לצרכי שידוכין. וכך כותב שם בציור שלישי סע' ו: "... אם החתן יש לו חסרונות עצומים, כי יש נפק"מ בין החסרונות, דהיינו: אם החיסרון הוא מצד חולי גופו, והמחותן אינו מכיר אותו מצד שהוא דבר פנימי אשר לא נגלה לכל, פשוט הוא דאין על המגלה ענין זה חשש איסור רכילות. אך שלא יחסרו בזה הפרטים הניזכרים לעיל בכלל ט סע' ב". כן עי"ש גם בסע' ז ובסע' י.

החפץ חיים מתיר לגלות למשודך פרטים רפואיים אודות חתנו (או לחתן אודות כלתו) רק כאשר תואמים המצב והנסיבות את הכללים שהביא בכלל ט סעיף ב.

ואלו הכללים שהביא שם המתירים לספר רכילות למטרה חיובית (שם דיבר בענין גילוי לשותף פוטנציאלי פרטים אודות שותפו העתידי):

א. שלא יחליט תיכף את הענין לדבר רע, רק יתבונן היטב מתחילה אם הוא בעצם רע.

ב. שלא יגדיל בסיפורו את הענין לרע יותר ממה שהוא.

ג. שיכוון רק לתועלת, דהיינו לסלק הנזק שיכול להיגרם אילולא יספר, ולא מצד שנאה נגד המדובר. כן יתבונן האם בכלל תבוא תועלת מסיפור הדברים על ידו.

ד. אם הוא יכול לסבב את התועלת מבלי שיצטרך לגלות את הענין הרע, אין לספר אותו.

ה. תנאי נוסף בהיתר הסיפור הוא שלא יגרם למדובר שום רעה ממשית בעקבות סיפור הדברים, אלא רק יגרם לו שלא יוכל לעשות עסק מסוים או שותפות מסויימת שהוא חפץ בהם.

נמצאנו למדים אודות נידון דידן, שכאשר רואה הגרפולוג שיכול להועיל למעסיק מסוים, למשודכים מסויימים או לגורם אחר בכך שיגלה להם את פרטיו האישיים של בעל הכתב, יכול לעשות כן. זאת רק בכפוף לכל התנאים וההגבלות שהובאו לעיל אודות שידוכין או שותפות, ונתרגם את הכללים אחד לאחד ובמקביל לכללים דלעיל, ביחס לנידון גילוי המידע ע"י הגרפולוג:

א. יבדוק היטב שאכן מסקנותיו הינן נכונות (לא יפרט תכונה שלילית אלא א"כ בטוח שהיא שלילית).

- ב. לא יתאר מצב נפשי או אישי לקוי יותר מעבר למצב האמיתי.
- ג. שיכוון הגרפולוג רק לתועלת הענין בעצם סיפורו, ויבדוק האם תיאורו אכן יועיל, ולא כדי שישתמש בזה מעסיק מסויים רק לצרכי מיקוח כנגד העובד, או שיודע שיקבלנו לעבודה בכל מקרה אלא שיזכיר לו אח"כ פגמים אלו.
- ד. לא יגלה פרטים אישיים שליליים אם אכן לבעל הכתב תכונה שלילית בולטת או מחלת נפש וכד' אך יכול לבטל את מיניו או את השידוך בדרך אחרת.
- ה. אין לו לגלות פרטים אישים אם ייפגע מהם בעל הכתב בצורה פעילה. רק כאשר תוצאת סיפורו תהיה שלא יעסיקו אותו, לא ישתדכו עמו וכד', דהיינו מניעת הטבה מבעל הכתב, רק אז יכול לגלות פרטיו.

וחשוב להדגיש. כל הנ"ל אמור רק בסוג פגמים גדולים וחמורים ("חסרונות עצומים", כלשונו של הח"ח שם) הנראים לגרפולוג מתוך כתב ידו של הכותב, ונראה לו בודאות שעלולים הם ליצור בעיה בשידוך, וכן ידוע לו שבד"כ אם ידע מכך הצד השני לא יאבו לגשת לשידוך זה (כדוגמת תכונות שליליות קיצוניות, מחלת נפש וכד'). ואולם, פגמים קלים הנראים לו מתוך הכתב, כגון אדם שהוא קצת רגזן, מפוזר וכד', שבד"כ לא מעלים ולא מורידים בעיניי שידוכין, ודאי שאין לו לספר ולדווח אודותם לצד השני, דהוי בכלל איסור לשון הרע (שאינו לתועלת אמיתית). זאת ע"פ המובא בחפץ חיים שם בציור שלישי סעיפים ד"ה.

עוד יש להדגיש את המובא שם בסעיף ו, שחסרון כזה אשר יכול הצד השני לבדוק אותו לבדו, ולא בדקו, אין לספר אודותיו, משום שהוא גרם הפסד לעצמו, שהיה לו לברר זאת כמקובל, ומתוך שלא נהג כך ולא בירר תולים לומר שהתמצו בחסרון זה.

מתי אף מחוייב הגרפולוג למסור את המידע הנראה לו מכתב היד

עד עתה הבאנו התנאים וההגבלות, מתי יגלה הגרפולוג לבא להשתדך או לבאה להשתדך את פרטיו האישיים של בעל הכתב. ואולם, יתרה זאת מובא בשו"ת חלקת יעקב (להרב מרדכי יעקב ברייש) חלק ג סי' קלו, שבמקרים מסויימים אף חייבים לספר זאת.

שם נשאל בנידון גילוי פרטים רפואיים ע"י רופא המטפל בבחור בן עשרים החולה במחלת הסרטן ל"ע. לחולה עצמו לא נודע ממחלתו ע"י הרופא וכן לא למשפחתו. כעת נתארס הבחור לנערה ורוצה לישאנה, ושואל הרופא האם חייב הוא לספר לכלה ולמשפחתה אודות מחלתו הקשה של חתנה.

יש לציין שלדעת הרופאים לא עתיד לחיות הבחור החולה יותר משנה או שנתיים. בשל כך, ציין שם הרופא שיתכן חשש גדול שתתאלמן הכלה בגיל צעיר. כמו"כ ציין

שיצטרך הבחור לקבל בכל התקופה הקרובה טיפול של זרמי חשמל לגופו (כדי להקל על מחלתו וכאביו), דבר שיקשה עליו להוליד, ואפי' אם יוכל להוליד יתכן וייוולד עובר פגום.

לאור כל הנ"ל שאל הרופא, האם חייב לספר לכלתו של הבחור או למשפחתה על מחלתו של חתנה.

והשיב לו בעל החלקת יעקב שם שמחוייב הרופא לספר לכלה אודות מחלתו של חתנה, וזאת מכח שתי סיבות. סיבה ראשונה היא משום האיסור של "לא תעמוד על דם רעך". איסור זה מובא ברמב"ם הלכות רוצח, פרק א הלכה יד, וכן בשו"ע חו"מ סי' תכו סע' א, בעניין טובע בנהר שחייבים להצילו וכן בכל כיוצא בזה.

סיבה שניה המחייבת אותו לספר זאת לכלה היא האיסור של "לפני עוור לא תיתן מכשול". איסור מכשול הוא כידוע לא רק בפני עוור ממש, אלא בפני כל אדם שהוא עוור באותו ענין, אם משיא לו עצה שאינה הוגנת. בדבריו שם מפנה לרמב"ם בהלכות רוצח, פרק יב הלכה יד המבאר מהות איסור זה. כמו"כ מציין בדבריו שם לדברי המשנה למלך, הלכות כלאים פרק א הלכה ו, שם דן בענין למנוע מאחר הרבעת בהמה או הרכבת אילן. מדבריו עולה שגם בשב ואל תעשה, דהיינו שיכול להתריע לפני חברו על בעיה או מפגע שמתרגש עליו (או איסור שעובר), ואינו עושה כן, ישנו איסור זה של "לפני עוור לא תתן מכשול". (ומביא שם שלדעת הדרישה ביו"ד ריש סי' רצו אינו עובר על האיסור הנ"ל בשב ואל תעשה, כאשר רק אינו מונע האדם מלעבור האיסור).

ומסיים החלקת יעקב שם תשובתו, וז"ל: "א"כ ממילא בנידון דידן, כיון דידעינן כמעט בטח דהכלה תמאן להנשא בידעה זאת, וכאמור, ודאי הסברא נותנת דמחוייב הרופא לאמור לה שלא לעבור על לא תעמוד או לפני עוור לכמה פוסקים, והיא בעצמה כטוב בעיניה תעשה, כנלפע"ד וכו'".

נראה א"כ מהאמור, שכאשר מבחין הגרפולוג בליקוי נפשי חמור וכד' היכול לפגוע בצד השני, וודאי לו שאילו יידע מזה האחר ינהג בהתאם למצב החדש שנוצר, יש לו מחוייבות לגלות פרטים אלו, כמובן בכפוף לכל התנאים שהובאו לעיל מהספר חפץ חיים.

דיווח על מחלה של בעל הכתב – כשמצבו כרוך בפיקוח נפש לו או לסביבתו

לכל ידוע שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה (חוץ משלש עבירות), ואינו צריך הוכחה. כאשר מבחין הגרפולוג שמצבו של בעל הכתב מסכן את עצמו או את זולתו (כדוגמת ליקוי נפשי קיצוני וכד'), ודאי שאין לו להתייחס לשיקולים ההלכתיים

שהובאו המונעים ממנו לגלות סוד, ויש לו לדווח מיד לרשויות על מצבו של בעל הכתב, כדי שיעשו הם את כל הנדרש על מנת להציל את האדם ואת הבאים עמו במגע (כאמור לעיל, זאת אמור בגרפולוג מוסמך, אשר אבחוננו מתוך הכתב הינו אמיתי ומדויק).

כן עי' גם בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג סי' פא שנשאל שם אודות חולה במחלת האפילפסיה שנהיגתו עלולה לסכן את עצמו ואת אחרים, האם מותר לדווח לרשויות הרישוי על מחלתו. והשיב שם שלא רק שיכול למסור את פרטיו של מטופלו בכגון זה, אלא אף חייב לעשות כן, דאין לך דבר העומד משום פיקוח נפש מלבד הג' עבירות. ומסיים שם שפשוט הדבר.

טרם אסיים דברי אזכיר את הפסוק המובא בדברים יח, יג: "תמים תהיה עם ה' אלוקיך", הנהגת האדם היהודי טוב שתהיה לפניו בתמימות. וכן מובא בגמרא בנדרים לב ע"א: "אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו, הקב"ה מתמים עמו, שנאמר 'עם חסיד תתחסד ועם גבר תמים תתמם'. א"ר הושעיא כל המתמים עצמו, שעה עומדת לו, שנאמר 'התהלך לפני והיה תמים' וכתוב 'והיית לאב המון גוים'".

לסיכום

א. אין לבחון כתב יד שניטל מבעליו ללא רשות (ולא הופקר או הושלך לגניזה על ידו). שימוש בחפץ שניטל בלא רשות בעליו הרי הוא כגזל, ואפי' אם לבסוף יוחזר הכתב לבעליו. כל הדיון להלן יסוב אודות כתב שניתן במתנה ע"י בעליו, הופקר על ידו או הונח בגניזה (או שכתב מכתב לחבירו והתגלגל המכתב לידי מזמין האיבחון ועוד כאלו דוגמאות).

ב. לא שונה המידע שיכול להפיק הגרפולוג מכתב ידו של האדם אודותיו, מאשר מידע דומה המצוי אצל חבירו של אותו אדם. מידע אודות אדם מסויים המצוי אצל חבירו, אין החבר רשאי להעבירו לאחרים, לעיתים משום איסור גילוי סוד ולעיתים משום איסור לשון הרע.

ג. כל היובא להלן הינו אודות גרפולוג מוסמך ובכל ניסיון, אשר קביעותיו ואיבחוניו הינם מדויקים ומכוונים לאמת.

ד. אסור לגרפולוג לגלות פרטי בעל הכתב לכל גורם שהוא, משום איסור "הולך רכיל מגלה סוד". זאת גם כשלא ביקש בעל הכתב בפירוש שלא יגלו הפרטים אודותיו.

ה. כאשר רואה הגרפולוג שיכול להועיל למעסיק מסוים, למשודכים מסויים או לגורם אחר בכך שיגלה להם את פרטיו האישיים של בעל הכתב, יכול לעשות

כן. זאת רק בכפוף לחמשת התנאים וההגבלות המובאים בחפץ חיים אודות שידוכין או שותפות, ומתורגמים הכללים בתשובה אודות גרפולוג אחד לאחד.

ו. כל הנ"ל אמור רק בסוג פגמים גדולים וחמורים הנראים לגרפולוג מתוך כתב ידו של הכותב, ונראה לו בודאות שעלולים הם ליצור בעיה בשידוך, וכן ידוע לו שבד"כ אם ידע מכך הצד השני לא יאבו לגשת לשידוך זה (כדוגמת תכונות שליליות קיצוניות, מחלת נפש וכד'). ואולם, פגמים קלים הנראים לו מתוך הכתב, כגון אדם שהוא קצת רגזן, מפוזר וכד', שבד"כ לא מעלים ולא מורידים בעיני שידוכין, ודאי שאין לו לספר ולדווח אודותם לצד השני.

ז. חסרון כזה אשר יכול הצד השני לבדוק אותו לבדו, ולא בדקו, אין לספר אודותיו, משום שהוא גרם הפסד לעצמו, שהיה לו לברר זאת כמקובל, ומתוך שלא נהג כך ולא בירר תולים לומר שהתרצו בחסרון זה.

ח. כאשר מבחין הגרפולוג בליקוי נפשי חמור וכד' היכול לפגוע בצד השני, וודאי לו שאילו יידע מזה האחר ינהג בהתאם למצב החדש שנוצר, יש לו מחויבות לגלות פרטים אלו, כמובן בכפוף לכל התנאים שהובאו בתשובה מהספר חפץ חיים.

ט. כאשר מבחין הגרפולוג שמצבו של בעל הכתב מסכן את עצמו או את זולתו (כדוגמת ליקוי נפשי קיצוני וכד'), ודאי שאין לו להתייחס לשיקולים ההלכתיים שהובאו המונעים ממנו לגלות סוד, ויש לו לדווח מיד לרשויות על מצבו של בעל הכתב, כדי שיעשו הם את כל הנדרש על מנת להציל את האדם ואת הבאים עמו במגע.

להלן תובא שאלת ההמשך של הגרפולוגית ע. הר כסף, ולאחריה תובא בעה"י תשובתי.

בס"ד, אייר תשס"ד

לכבוד הרב יצחק אושינסקי,

שלום,

תודה על התשובה המפורטת והבהירה הנוגעת ל"חסרונות עצומים" כדברי הח"ח. המסקנה הברורה היא שאסור לגרפולוג, כדין כל אדם אחר, לגלות מידע שהוא רואה בכתב חברו, אם כי יש מקרים בהם מותר או אפילו חל חיוב, לומר למשתדך, אותם דברים.

עיקרי ה"חסרונות העצומים" נוגעים דווקא לתחומים בהם הגרפולוגיה מסוגלת פחות (רפואה ואמינות). קיימים חילוקי דעות ביחס ליכולת המקצוע לתת חוות דעת נאמנה דיה, על רמתו המוסרית ומידת היושר של הכותב בכל מקרה ותנאי. בתחום הרפואי ניתן לראות פתלוגיות מסוימות, אך הקושי מצוי בעיקר עם מה שלא רואים בכתב, לדוגמא, לאדם סכיזופרני, בעל ריבוי אישיותות, יש מספר סוגי כתבים כשלפני הגרפולוג מונח אחד או שניים של אותה אישיות.

לכן, למרות שהגרפולוג יראה שסע אישיותי, הוא לא ידע על ריבוי האישיותות.

מנסיוני, כאשר רואים סימן מובהק של מחלה פזיית מסוימת, יש סבירות שנמצא אותה, אך חסרוננו של סימן, לא תמיד מעיד שאין מחלה. מכאן, ש"חסרונות עצומים", נוגעים דווקא בשני התחומים בהם הגרפולוגיה פחות חזקה.

רוב עבודת הגרפולוגים ובעיקר בתחום ההתאמה לא נוגעת ב"חסרונות עצומים", אלא בבחינה של שתי אישיותות. אין מקום לשיפוט אבסולוטי האם תכונה מסוימת (להוציא את מה שמנו חז"ל) רעה או טובה. כל תכונה כמעט, טובה למשהו וזהו תיקונה. עקשנות ועמידה מדוקדקת על עקרונות, יכולים להיות חסרון למטפלת ולספריית, ומעלה למנהיג בשעה קשה. לאדם בעל ביקורת עצמית מחמירה, יתכן שבת זוג משוחררת ו"זורמת" תפריע (אם כי יתכן שדרכה, מתוך הזדהות, יחוש שחרור שהוא זקוק לו מאוד), האם רע להיות משוחרר וזורם מאיר פנים ושמח? האם רע להיות בעל שליטה ולדייק?

לא רע ולא טוב! השאלה היא: ביחס למה. פרישת מכלול כל אותם שיקולים היא עבודת הגרפולוג. הוא אינו מחליט מה לעשות, אלא מספק נתונים, מגדיל מודעות ו"מאתר מוקשים".

תחום אחר בו מתבקשת פסיקה יותר מוגדרת, מתייחס לשאלה למי מותר לגרפולוג לומר את אשר מותר.

לדוגמא, משגיח בישיבה גדולה הביא כתב של בחור שנחשד אצלו כבעל נטיה שלילית מסוימת. הבחור בן 20, אדם לכשעצמו. באיזה תנאים מותר לאבחן את כתב ידו ללא רשות (אם לא מדובר בענין שיכול להפיל ולגרור אחרים או פיקוחי נפש חינוכיים אחרים). אגב, אצל אותו בחור שנחשד על ידי המשגיח, לא נראו כל סימנים למה שנחשד, הבחור אמנם מטפח מאוד את הופעתו, באופן קיצוני, שלא כבני אותה ישיבה, אך אין בו מה שחשדו בו!

האסטטיקה חשובה לבחור הזה גם בתחומים אחרים ובכל הנהגותיו, כנטיה מולדת באופיו. משום כך אין כל צורך שהמשגיח ישקיע בכך מאמץ.

למרות התוצאה המעודדת, השאלה אם מותר לבדוק את הכתב או לא, בעינה עומדת, שהלא אם אסור – לא נוכל למלט את הבחור מגורלו בכל מקרה (גם אם נאבחן!).

דוגמא אחרת לשאלות שעדיין נותרו פתוחות היא, אב שביקש לאבחן בדחיפות כתב של בחור, שהבת מבקשת להמשיך ולהיפגש עמו. כשהעלתי את הקושי ההלכתי אמר האב: "אני רב, אני מתיר". לאחר האבחון התברר שהוא לא רב עיר לא רב שכונה ולא בית כנסת, הוא משגיח כשרות במסעדה. בפגישה עם הבת (שהביאה אף היא את כתב ידה) ניסיתי להבין מה היא מוצאת בבחור. או אז סיפר לי האב שבשיחה איתו התרשם שהוא "כלומניק". בתו סירבה להאמין. היא הסכימה להתרצות, כך אמרה, רק אם גרפולוגית תאמר כך (בלי שהאב יתן רמזים).

האם היה עלי לברר איזה מן רב, והיכן, לפני שהסכמתי לאבחן? האם הגרפולוג אחראי לכך או הפונה לאבחון?

אודה לכבוד הרב אם יוכל להשיב על שני הנושאים הנ"ל:

א. התאמות שעיקרן לא נוגעת לחסרונות עצומים.

ב. האם חלה על הגרפולוג חובה לברר את מעמדו ההלכתי של הכתב שנמסר לאבחון?

בתודה, ע. הר כסף

להלן תשובתי:

לכבוד הגב' ע. הר כסף, מנהלת מכון קו נקודה, שלו' וברכה.

את שאלת ההמשך שהצגת לפניי אחלק לארבע שאלות נפרדות, ואשתדל בעה"י להשיב עליהן אחת לאחת.

שאלה א – חובת בירור מקור הכתב

בעקבות המובא בתשובה הראשונה, שכתב שנלקח ללא רשותו של בעליו הרי הוא כגזל אצל לוקחו (שואל שלא מדעת), האם מוטל על הגרפולוג לברר מהו מקורו של כתב זה כדי שידע האם הובא לפניו באיסור או בהיתר.

שאלה ב – כתב שניטל ללא הסכמה ע"י גורם אחראי

בשאלה זו הוצגה עובדה אודות כתב של תלמיד שנלקח ע"י המשגיח או המלמד ללא רשותו והסכמתו של בעל הכתב. בעל כתב היד במקרה זה הינו תלמיד ישיבה

בישיבה שתחת פקוחו של אותו משגיח, או תלמיד בית ספר שהינו תחת פיקוחו החינוכי של המלמד. האם רשאים המשגיח או המלמד לנהוג כך.

שאלה ג – דווח ואבחון חלקי

בתשובה הקודמת הובהר שאסור לגרפולוג לדווח או לאבחן פגמים קלים או תכונות מסויימות שליליות (שבד"כ אינם מהווים בעיה בשידוך), ורק אודות פגמים גדולים ("חסרונות עצומים", כלשונו של הח"ח) יכול לדווח. ונשאלת השאלה, כיצד א"כ יכול הגרפולוג להמציא איבחון מדוייק אם מנוע הוא מלדווח אודות תכונות שליליות מסויימות. האם אין בזה משום מקח טעות מצד הגרפולוג המקבל תמורה כספית בעד אבחון כאשר למעשה אינו מדווח על הכל (ואת הפגמים הקלים מסתיר).

שאלה ד – איבחון הקובע התאמה

בתשובה הקודמת דובר בעיקר אודות חיסרונות הנצפים מתוך הכתב, אלו חסרונות רשאי לדווח עליהם (ע"פ גדרי לשון הרע) ועל אלו אסור לו לדווח (חסרונות קלים). ואולם מה בדבר איבחון אשר אינו מציג תכונות שליליות מוחלטות, אלא כל מהותו הינה הצגת תכונות הבסיס של צד א' מול תכונות הבסיס של צד ב' וקביעת התאמה או חוסר התאמה ביניהם ע"פ ההשוואה בין ממצאים אלו העולים משני כתבי היד.

להלן אשיב לשאלות אלו כפי שנראה לענ"ד:

תשובה לשאלה א (בענין חובת בירור מקור הכתב)

כתב שנלקח ללא רשות – האם אין הגרפולוג כשותף למעשה הגזילה

כאמור בתשובה הקודמת, נטילת מכתב, דפי לימוד, ספר וכד' של חברו בלא רשותו, הרי היא כשואל שלא מדעת שדינו כגזול. כהמשך לכך נכתב לעיל שנטילת כתב יד של חדושי תורה וכד' מתוך רשותו או גמרתו של השני הרי זה כשואל שלא מדעת (כדין ספרים, שהובא בתשובה קודמת, שהרי בעל הכתב מקפיד עליו שלא יקרע, יתבלה וכד'), והנוטלו דינו כגזול. דין זה אוסר על כל אדם (ואפי' מחותן פוטנציאלי) ליטול ללא רשות כתב יד של בחור המצוי בחזקתו של הבחור.

ואולם, נראה שאין נפסק איסור זה אצל הנוטלו, אלא גם הגרפולוג עובר איסור זה של "שואל שלא מדען", שדינו כגזול, שהרי סוף סוף גם הגרפולוג משתמש בכתבים אלו ללא רשות בעלי הכתב.

כדי לפתור בעיה זו ניתן היה להציע שכאשר לא ברור לגרפולוג שכתב זה הובא לפניו בהיתר (לא ברור לו שזהו מכתב שהוציא הבחור מתחת ידו או דפים שנלקחו

מהגניזה וכד'), יבקש הגרפולוג ממזמין האבחון שיגיש לפניו את הכתב יד מצולם (ולא את המקורי), וממילא אין חשש של "שואל שלא מדעת" בידיו של הגרפולוג (שהרי אין שואל את הדפים שנלקחו מהבחור ללא רשותו). כל הבעיה שנותרה היא גילוי המידע לאחרים (ואודות כך כבר נכתב בתשובה הקודמת שלעיתים מותר הדבר, ויפורט עוד להלן).

האם אין הגרפולוג בבחינת מסייע לדבר עבירה

ואולם, עדיין לא נפתר הענין מהבחינה ההלכתית, דאמנם אפי' אם נניח שאין על הגרפולוג כבר דין של "שואל שלא מדעת", ואולם עדיין נכלל הוא בכלל "מסייע לדבר עבירה", שהרי הוא מסייע לאותו "שואל שלא מדעת" בגזילתו.

דין זה של "מסייע לדבר עבירה" מובא בשו"ע חושן משפט סימן שנו סעיף א (ומקורו מהגמרא בב"ק קיח ע"ב, קיט ע"א), שם כתב השו"ע: "אסור לקנות מהגנב החפץ שגנב ועוון גדול הוא, שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה וכו'", וכן מובא ברמ"א שם: "וכן אסור לסייע לגנב בשום דבר כדי שיגנוב". בסמ"ע שם ס"ק א מובא המשל המובא בגמרא אודות דבר זה: "דאמרי אינשי, לא עכברא גנב אלא חורא גנב", החור הוא הגונב, דבלעדיו לא היה העכבר גונב, דלא היה לו להיכן למלט את שללו.

דין זה מובא גם בשו"ע חו"מ סימן שסט סעיף א, וז"ל: "אסור לקנות דבר הגזול מהגזול ואסור לסעדו וכו', שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהם מחזיק ידי עוברי עבירה ועובר על לפני עוור לא תיתן מכשול".

עולה א"כ, שיש מקום לומר שאותו גרפולוג המוכן לקבל כתב גזול שנלקח ללא רשות, הרי הוא מסייע לנוטלו, לגזול, ודומה הוא למאמר הגמרא שהחור שאליו נמלטים העכברים, הגרפולוג שאליו ניטל הכתב, הרי הוא שותף למעשה האיסור, דאם לא היה נוטלו, לא היה אותו מחותן לוקחו (ואין לטעון שיכל ללכת אותו אדם לגרפולוג אחר, ע"פ המובא בסמ"ע חו"מ סי' שנו ס"ק ב). ולמרות שמעשה הגזילה כבר נעשה אך בכ"ז מסייע הגרפולוג לפריחת התופעה הנ"ל. כמו"כ יתכן שעצם זה שהינו משתף פעולה עם אותה גזילה הרי זה כסיוע מצידו.

ביחס לחשש זה ניתן להשיב שבמצב בו אין לגרפולוג ידיעה או חשש מבוסס שהכתב שהובא אליו הינו גזול (או שאול שלא מדעת), אין לו לחשוש מכך. ביחוד כאשר הכתב מובא לפניו ע"י משפחה שומרת מצוות. זאת ע"פ המובא בשו"ע חו"מ סימן שנו סעיף א הכותב: "כל דבר שחזקתו שהוא גנוב אסור ליקח אותו, וכן אם רוב אותו דבר שהוא גנוב אין לוקחים אותו וכו'". השו"ע שם מאריך במקרים (המובאים בגמרא בב"ק קיח ע"ב – קיט ע"ב) בהם נראה שהחפץ אכן גזול, וכן

דוגמאות ומקרים בהם נוטה הסברא שהחפץ אינו גזול מבעליו. השו"ע שם מדגיש: "וכלם שאמרו 'הטמן' אסור לקחת מהם" (סעיף ג). כאשר הדגישו המוכרים לקונה שיטמין את החפץ שקונה, אזי ישנו חשד סביר שמא חפץ זה גזול הוא ביד המוכר, הלכך אסור לקנות אותו מהם.

הכלל העולה מכל המובא בסימן שם הוא שכאשר אין יסוד או בסיס סביר להניח שהחפץ הנקנה הינו גזול אצל המוכר, אין מניעה לקנות חפץ זה מידי המוכר.

יסוד זה נראה להוכיח גם מהמובא במשנה במסכת שביעית, פרק ה משנה ו. וכך מובא שם: "אלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית (למי שהוא חשוד על השביעית, אבל למי שאינו חשוד מותר – ר"ע מברטנורא שם), מחרשה וכל כליה, העול והמיזרה והדקר וכו'". אסור למכור לחשוד על השביעית כלים שמיוחדים לעבירה, לעבודת השביעית, משום החשש שמא יעבוד בהם בשביעית. ואולם, למי שאינו חשוד, מותר. כן נראה גם ממשניות ח"ט שם. נמצאנו למדים שאין לאדם לחוש שהינו מסייע לדבר עבירה כל עוד הצד השני אינו חשוד שיעשה עבירה כלל.

ונראה שכלל זה ניתן להחיל גם אודות נידון דידן. כאשר מקבל הגרפולוג לידי כתב יד לשם איבחון, וביחוד כשמקבלו ממשפחה שומרת מצוות, אין לו לחשוש כמושכל ראשון שכתב זה נלקח בגניבה מבעליו. באופן שניתן לתלות שכתב זה הופקר, נכתב כמכתב למאן דהו או הושלך לגניזה וכד', יוכל לאבחן בלא לברר מהו מקורו (מה עוד שלעיתים השאלה בדבר מקורו של הכתב, האם נלקח בגזילה, יכולה לבייש את אלו המביאים אותו לפניו).

לסמוך על הרוב או על חזקת כשרותם של הבאים לפניו

עדיין ישנו מקום לברר – האם עדיין מוטלת על הגרפולוג החובה לשאול את מזמין האיבחון בדבר מקורו של הכתב משום הכלל נקוט בידינו, דכל מקום דאיכא לבירורי לא סמכינן על רוב וחזקה.

דין זה נלמד מהאמור בפסחים ד ע"א: "השוכר בית מחברו בארבעה עשר בניסן, חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק, למאי נפק"מ, לשייליה, דליתא בעיר לשיוליה". וכתב שם הר"ן דמכאן מוכח שאפי' אם היה הבית בחזקת בדוק צריך לברר המצב ע"י שאלה, ולא מסתמכים על החזקה היכן שניתן לברר.

מקור נוסף הוא מהרי"ף והגאונים בפ"ק דחולין, ששוחט ששחט ועדיין נמצא לפניו, יש לבדוק אותו האם הוא מומחה, למרות הכלל של "רוב המצויים אצל שחיטה

מומחים הם", ורק כאשר השוחט מת, ואין אפשרות לברר מומחיותו, אז סמכין על כלל זה.

לכאורה עפ"י נמצא שאין להסתמך על דין רוב לחוד (הרוב המוזכר לעיל וכן חזקת הכשרות של מזמיני האיבחון), אלא יש על הגרפולוג עדיין לברר מהו מקורו של כתב זה.

ואולם עי' בספר יביע אומר, ח"ז, אבהע"ז סי' א (הדן בענין בירור יהדותם של העולים מרוסיה, האם ניתן להסתמך על סוגי רוב, או שמא נאמר כלל זה שאם ניתן לברר חייבים לברר). שם כותב שאין לדמות כל נידון לדין שחיטה, משום ששם ישנה חזקת איסור של הבהמה (בהמה בחיה בחזקת איסור עומדת) כנגד רוב מומחים אצל שחיטה (ולכן בעי בירור), משא"כ בנידון שישנו רוב גמור ואין חזקה המתנגדת לו (כמו בנידון דידן, שאין חזקה נגדית בדבר מקור הכתב), ששם לא נודק לבירור. ואולם מביא שם שיטות ראשונים החולקים על כך וסוברים שגם ברוב גמור צריך לברר כמה שאפשר.

כן מביא שם סברא נוספת בנידון זה (שם דוחה את הטענה שיש לברר את היהדות למרות הרוב המסייע, כאשר ישנו), ע"פ דברי הבית יוסף או"ח סי' תלז. שם דן הב"י אודות הגמרא בפסחים הנ"ל ומבאר דהסיבה שצריך לברר ולא סמכין על חזקתו שבדוק (כמו שסומכים בבהמה שחוטה שחזקתה כשרה ולא בודקים כל סוגי הטרפות), היא, משום שבהמה היא בחזקת כשרה משנולדה, משא"כ בבית שכל השנה הרי הוא בחזקת שלא בדוק (ולכן יש לברר). נראה א"כ שגם בנידון דידן, שרוב הבאים לאבחן כתב יד הינם כשרים ומוחזקים בכשרות (וכ"ש אנשים שומרי תורה ומצוות), אין צריך לברר.

כן עי"ש גם במאמרו של הגרמ"מ פרבשטיין שליט"א (התפרסם בתחומין כרך יב, שם דן ג"כ בשאלת בירור יהדות העולים מרוסיה ועוסק בשאלה זו, האם נצטרך עדיין לברר למרות הרוב שלפנינו). בדבריו שם מביא את מחלוקת הבית אפרים והמשכנות יעקב בנידון האם ישנה חובת בירור כאשר גם לאחר הבירור עדיין ישאר ספק לפנינו. ונראה לומר שגם בנידון דידן קיים מצב בעייתי זה, שהרי אפי' אם אכן יברר, וישאל את מזמיני האיבחון אודות מקורו של כתב זה, עדיין לא יגיע לחקר האמת, דהרי אם אכן גזלו כתב זה, מי ערב לנו שיאמרו את האמת בדבר מקורו (ומעבר לבירור זה לא יכול הגרפולוג לעשות).

נראה א"כ מכל המובא עד כה, שאין מחובתו של הגרפולוג לברר מקורו של הכתב המוגש לפניו לאיבחון, האם הוא גזול או לא (וביחוד כאשר מזמיני האיבחון הינם

אנשים שומרי תורה ומצוות), אא"כ קיים אצלו חשד מבוסס שהכתב הושג ללא אישור ורשות בעליו.

תשובה לשאלה ב' (בענין כתב שניטל ללא הסכמה ע"י גורם אחראי)

נראה בפשטות לומר שאין איסור לבחון כתב יד המובא ע"י משגיח בישיבה או ע"י מלמד, אפי' אם ידוע בבירור שכתב יד זה נלקח ללא נטילת רשותו של הבחור או הילד.

נראה שאלו בעצם כללי הישיבה. מקובל בישיבות הקטנות שבסמכותו של המשגיח ליטול מהבחור ללא רשות. ביחוד כיום, מעורבותו של המשגיח בישיבות הקטנות הינה הדוקה ופולשנית. בסמכותו של המשגיח לחדור לפרטיותו של כל בחור בישיבה, לנבור בחפציו האישיים ואף להחרים חפץ כלשהו אשר להבנתו אינו הולם את רוח הישיבה. תלמיד הישיבה מודע לכך, וכשמחליט ללמוד בישיבה זו, הרי זה על דעת כן. כמובן שאין הבחור שש על העובדה שנלקח ממנו כתב ידו ללא הסכמתו לשם איבחון גרפולוגי, ואולם מחובתו לקחת זאת בחשבון, בידעו עד כמה רבה מעורבותו של המשגיח.

דברים דומים ניתן לומר גם אודות המלמד. מעל הכל יש להדגיש שפעולה זו מצד המשגיח או המלמד הרי היא בסופו של דבר לתועלתו החינוכית של התלמיד, שדעתו בד"כ אינה דעת גדולים, ובחובת מחנכיו לעשות כל שלאל ידם על מנת להעמיד את תלמידם על דרך האמת היושר.

ואמנם נראה שהסברא הנ"ל לא זקוקה להוכחה, ואולם לא אמנע מלהביא את דברי החזו"א שכתב דברים דומים, שכל המצטרף לקבוצה, על דעת המנהג שם מצטרף (שם איירי בדיני ממונות). וז"ל החזון איש בבבא בתרא סי' ה אות ד (המבאר הדין שבחצר או בבניין אזלינן בתר המנהג שם): "מפני שזה שנכנס לחצר זו על דעת המנהג נכנס, וכאשר זכה בחלקו נשתעבד להתחייב בכל הדברים ששותף כופהו לחברו וכו'". כך גם בנידון זה, יש לומר שהבחור נכנס לישיבה על דעת הכללים הנהוגים בה, ואין לו להלין על כתב ידו שנלקח ממנו בלא הסכמתו לשם איבחון גרפולוגי.

תשובה לשאלה ג (בענין דוח ואבחון חלקי)

טרם אפתח ראוי לציין כי ע"פ המידע שהועבר אלי, ב"שפת הגרפולוגיה" אין הגדרה של תכונות רעות או טובות ביחס להתאמה בין שני ישויות. לשיטה זו כל התכונות הינן נטרליות, והמבדק הוא האם מתאימה תכונה זו לתכונה האחרת. ע"פ הגדרה זו

היה ניתן לומר שאין מקום לדבר על מושג של לשון הרע, כאשר אין התכונה מוגדרת כרעה. ואולם, כאשר באים אנו לדון ע"פ ההלכה, כמובן שאין להתייחס לטענה זו, שהרי "לשון הרע" נבחן בהגדרת בני אדם, בשפת בני האדם, בשפתו של החפץ חיים, ולא בשפתה של הגרפולוגיה אשר אינה מגדירה תכונה כל שהיא כרעה או שלילית ביחס להתאמה.

כאמור כבר בתשובה הקודמת, נראה שאת החסרונות הקטנים והלא משמעותיים בשידוך לא יגלה. הגרפולוג רשאי להציג בתשובתו את אותן תכונות אשר אינם במוצהר שליליות, וכן את אותן תכונות אשר הינן שליליות בעליל, תכונות כאלו אשר גורמות בדרך כלל לכך שלא יצא השידוך אל הפועל (והמוגדרים כחסרונות גדולים ומשמעותיים). את החסרונות הקלים, אשר בד"כ ע"פ האמת אינם משמעותיים ביצירת השידוך לא יעלה על הכתב במתן האיבחון.

ונראה שאין לטעון על כך שיש בזה משום מקח טעות כלפי מזמין האיבחון (המצפה לקבל איבחון מלא ומושלם תמורת כספו). זאת משום שיש לומר בפשטות שכל מי שבא למכון המוגדר במוצהר "מכון לגרפולוגיה ברוח התורה" מצפה לתגובה ולאבחון העומדים בקרטיונים של ההלכה. אדם הבא לקבל איבחון גרפולוגי ממכון זה אינו יכול לטעון שציפה לתשובה ולאבחון הנוגדים את ההלכה.

תשובה לשאלה ד (בענין איבחון הקובע התאמה)

לכאורה נראה לומר שאם המידע אינו שלילי בעליל אין מניעה למסרו כחלק מתוצאות האיבחון. זאת אפי' אם למעשה עלול צד א' להיפגע (אם למעשה יקבע הגרפולוג שקיימת חוסר התאמה בין תכונות החתן והכלה), משום שעתה מסירת מידע זה (תכונות שאינן שליליות) הוא לתועלת לשיטתו, כדי שלא יעלו חיי הנישואין של אותו הזוג על שרטון.

ואולם, למרות האמור, ברצוני להוסיף כמה מילים אודות קביעת התאמה ע"פ תכונות דומות, שונות או מנוגדות.

בשורות דלהלן אצטט כמה קטעים ממאמרו המופלא של הגאון הרב אליהו שלזינגר שליט"א, רב שכונת גילה ומקור חיים ואב"ד רבנות י"ם (מספרו אלה הם מועדי ח"א, סי' רלח) בענין היחס להתאמות בשידוכין.

וכך כותב: מצינו בפרשת בראשית (ב, יח): "ויאמר ה' אלוקים לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו", וכבר עמדו חז"ל על הלשון "עזר כנגדו" שיש בה סתירה, שהרי אם היא "עזר" אז אינה "כנגדו", ואם "כנגדו" אז אינה "עזר" וכו'. ומזה

יש לימוד נשגב לכל איש ואשה שרוצים לבנות ביתם ולחנך את צאצאיהם לתורה ועבודת ה', שאי אפשר להצליח בחינוך הבנים והבנות, ואין הבית יכול להתקיים אלא ע"י שיתוף של מידת הרחמים ומידת הדין, בבחינת שמאל דוחה וימין מקרבת.

ומוסיף שם: ידוע הדבר שלכל אדם יש לו מידה מיוחדת שהקב"ה ברא אותו עם מידה זו, ולפ"ז אם היה הקב"ה מזווג למשל איש שמידתו חסד עם אשה שמידתה חסד, היה הבית מתנהל רק במידת החסד בלי שום שיתוף פעולה של מידת הדין, ואז לא היו יכולים לחנך כראוי את ביתם, שהרי לא פעם צריך לשתף גם את מידת הדין לחינוך הבנים והבנות, וכמו שאמר החכם מכל אדם (משלי יג, כד): "חושך שבטו שונא בנו". וכן אם היה הקב"ה מזווג איש שמידתו דין עם אשה שמידתה דין, היה הבית מתנהל רק במידת הדין שאין העולם יכול להתקיים בו, וכל שכן שאי אפשר לחנך בנים ובנות רק במידת הדין. וזה מה שעשה הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו שהוא מזווג זיווגים כך, שאם האיש הוא שייך למידת החסד, או אז האשה שייכת למידת הדין, ואם האיש הוא דין, או האשה היא חסד, ועל ידי זה נעשה שיתוף נפלא בין מידת החסד ובין מידת הדין, כדי שיוכלו לחנך את ביתם בדרך הישרה והנכונה.

ולכן אמר הקב"ה: "לא טוב היות האדם לבדו", כי אם יהיה לבדו, הרי ינהל את ביתו רק במידה הפרטית שלו בלא שיתוף פעולה בין שתי המידות – חסד ודין, ואז לא טוב הדבר, כי אין העולם מתקיים כי אם במידה אחת ולא בשתי המידות יחד. ולכן העיצה היעוצה: "אעשה לו עזר כנגדו", כלומר – שהעזר שלו תהיה דוקא על ידי שאשתו תהיה מנוגדת לו וכו'. נמצא שהעזר שלו הוא דוקא שהיא כנגדו, כדי להשלים הנהגת הבית בשיתוף פעולה של מידת החסד עם מידת הדין.

אם נבדוק היטב אצל האבות הקדושים, נמצא שכך ממש היה אופן זיווגם וכו' נמצא מבואר שאברהם אבינו היה איש החסד ושרה אמנו היתה עזר כנגדו, מידת הדין והגבורה. ועי"ש עוד בדבריו הנפלאים, איך מרחיב ומוכיח את היסוד הנ"ל.

העולה מהדברים הנ"ל הוא שישים הגרפולוג על לבו מימרא זו של "עזר כנגדו" – לעיתים העזר הוא דוקא משום הניגוד, ואל ימהר לשפוט אי התאמה על סמך ניגוד, אלא רק על סמך נתונים אחרים המוכיחים עובדה זו ע"פ נסיונו וידיעתו המוכחת.

אגב ע"פ הנתונים שקיבלתי נראה שלגרפולוגיה ישנה תורה סדורה בדבר התאמה בין אישית על סמך תכונות אלו או אחרות. גם שיטה זו מכירה בעובדה שלעיתים דוקא הניגוד בין התכונות הוא ההשלמה וההתאמה האמיתית, ואולם לשיטתם ישנם תכונות מסויימות אשר זיווג בין שתי תכונות כאלו עלול שלא לעלות יפה.

לסיכום

- א. חלקו הראשון של סיכום התשובה מובא כבר באמצע המאמר, לאחר התשובה לשאלה הראשונה.
- ב. נראה להציע שכאשר לא ברור לגרפולוג שכתב זה הובא לפניו בהיתר (לא ^{אוצר החכמה} ברור לו שזהו מכתב שהוציא הבחור מתחת ידו או דפים שנלקחו מהגניזה וכד'), יבקש הגרפולוג ממזמין האבחון שיגיש לפניו את הכתב יד מצולם (ולא את המקורי), וממילא אין חשש של "שואל שלא מדעת" בידי של הגרפולוג.
- ג. כאשר מקבל הגרפולוג לידי כתב יד לשם איבחון, וביחוד כשמקבלו ממשפחה שומרת מצוות, נראה שאין לו לחשוש כמושכל ראשון שכתב זה נלקח בגניבה מבעליו. באופן שניתן לתלות שכתב זה הופקר, נכתב כמכתב למאן דהו או הושלך לגניזה וכד', יוכל לאבחן בלא לברר מהו מקורו.
- ד. נראה שלמרות הכלל הנקוט בידינו ש"כל מקום דאיכא לבירורי לא סמכינן על רוב וחזקה", בכל זאת אין מחובתו של הגרפולוג לברר מקורו של הכתב המוגש לפניו לאיבחון, האם הוא גזול או לא (וביחוד כאשר מזמיני האבחון הינם אנשים שומרי תורה ומצוות), אא"כ קיים אצלו חשד מבוסס שהכתב הושג ללא אישור ורשות בעליו.
- ה. נראה לומר שאין איסור לבחון כתב יד המוכא ע"י משגיח בישיבה או ע"י מלמד, אפי' אם ידוע בבירור שכתב יד זה נלקח ללא נטילת רשותו של הבחון או הילד (כאשר זהו הנוהג המקובל בישיבה), וביחוד כאשר פעולה זו הינה לתועלתו החינוכית של הבחור.
- ו. כאמור כבר בתשובה הקודמת, נראה שאת החסרונות הקטנים והלא משמעותיים בשידוך לא יגלה הגרפולוג. בתשובתו רשאי להציג את אותן תכונות אשר אינם במוצהר שליליות, וכן את אותן תכונות אשר הינן שליליות בעליל. את החסרונות הקלים, אשר בד"כ ע"פ האמת אינם משמעותיים ביצירת השידוך לא יעלה על הכתב במתן האבחון.
- ז. למרות כל זאת נראה שאין יכול מזמין האבחון לטעון שיש בזה משום מקח טעות (משום שציפה לקבל איבחון מלא ומושלם תמורת כספו). זאת משום שכל מי שבא למכון המוגדר במוצהר "מכון לגרופולגיה ברוח התורה" מצפה לתגובה ולאבחון העומדים בקרטיריונים של ההלכה, ואינו יכול לטעון שציפה לתשובה ולאבחון הנוגדים את ההלכה.

ח. ביחס למידע הקובע התאמה בין בני זוג, אם המידע אינו שלילי בעליל נראה שאין מניעה למסרו כחלק מתוצאות האיבחון. זאת אפי' אם למעשה עלול צד א' להיפגע מכך שהשידוך לא יצא אל הפועל.

ט. ביחס לקביעת התאמה בין בני הזוג – על הגרפולוג לשים על לבו מימרא זו של "עזר כנגדו" – דהיינו לעיתים העזר הוא דוקא משום הניגוד, ואל ימהר לשפוט אי התאמה על סמך ניגוד, אלא רק על סמך נתונים אחרים המוכיחים עובדה זו ע"פ נסיונו וידיעתו המוכחת (לגרפולוגיה ישנה תורה סדורה בדבר התאמה בין אישית על סמך תכונות אלו או אחרות. לשיטתם ישנם תכונות מסויימות אשר זיווג בין שתי תכונות כאלו עלול שלא לעלות יפה).